

Památková edukace jako cesta k pochopení dějin a kulturního dědictví: příklady z Ústí nad Labem a Krupky

Kamila Budilová Mlejnková, Tereza Peerová

Praktická zkouška rýžování na hradě Krupka. Foto: Tereza Peerová, červen 2024

Proč památková edukace?

Památková péče se dlouhodobě potýká s nedostatečným povědomím veřejnosti o svém významu a společenské potřebě. Její smysl a podstata bývají zpochybňovány, povolání památkáře je mnohdy dehonestováno. Při výkonu památkové péče v praxi se pochopitelně nesetkáváme pouze s vlastníky kulturních památek, kteří je vnímají jako hodnotnou součást kulturního dědictví, o které je potřeba soustavně pečovat a chránit jej. Mnozí naopak památkovou péči i památkáře posuzují veskrze negativně, a to i bez předchozích vlastních zkušeností. Památky navíc bývají vnímány jako neživé, zakonzervované objekty, jejichž hodnoty jsou zjevně pouze odborníkům.

Památky v nejširším slova smyslu jsou však také svědky minulých epoch a nesou hodnoty důležité pro naši společnost. Ilustrují běh dějin, proměny společenských poměrů, potřeb a vkusu, a také technické, stavitelské, řemeslné i výtvarné možnosti té které doby. Prostřednictvím památek můžeme poznávat a objevovat příběhy lidí, kteří je stavěli, vytvářeli, financovali, obývali, užívali, obdivovali, po

generace udržovali nebo naopak devastovali. Památková edukace má za cíl propojit veřejnost – v našem případě především děti – s těmito příběhy a ukázat, jaký význam má ochrana památek pro zachování naší identity. Zároveň jde o příležitost rozvíjet schopnosti dětí v oblasti kritického myšlení, práce s historickými prameny a vnímání prostoru, který je obklopuje. S tím také souvisí snaha kultivovat vnímání estetických hodnot památek i památkově hodnotných celků, resp. vychovávat k účtě k tradičnímu stavitelství, používaným materiálům a prověřeným postupům. Pokud není historické a kulturní dědictví vhodným a uchopitelným způsobem interpretováno a chápáno, hrozí jeho postupná ztráta nejen v hmotné podobě, ale také v povědomí společnosti.

Při snaze o vzdělávání veřejnosti o významu a rozsahu kulturního dědictví vycházíme také z předpokladu, že lidé mají tendenci chránit především to, k čemu si utvoří vztah. Zejména u mladší generace je ovšem nutné hledat inovativní přístupy ve způsobu, jakým jí kulturní dědictví zprostředkovat tak, aby tyto vazby vznikaly přirozeně, uchopitelně a trvale. Děti se v dnešním světě pohybují

v prostředí, kde technologie a virtuální realita často přebíjejí zájem o reálný svět. Edukační programy v památkové péči je mohou vrátit k autentickým prožitkům, ke skutečnému kontaktu s historií – a to dokonce i fyzicky, neboť si památky mohou osahat a zažít prakticky všemi smysly. Jedná se o specifický způsob mimoškolní výuky, který má za cíl nejen zpřístupnit kulturní dědictví široké veřejnosti, ale také výchovu dalších generací k odpovědnosti a respektu k minulosti. Není tedy pouhým studiem historie a památek, ale také aktivním procesem budování vztahu ke kulturnímu dědictví, který podporuje kritické myšlení, občanskou angažovanost a estetické cítění, zároveň v dětech probouzí a prohlubuje vztah k místu, kde žijí. V tomto směru se jako efektivní jeví spojení tradičních didaktických metod s moderními technologiemi, práce v terénu a zapojení interaktivních prvků.

Jak edukace v památkové péči vypadá?

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ústí nad Labem uskutečnil v průběhu roku 2024 tři vzdělávací programy, jejichž cílem bylo zpřístupnit historii, architekturu a památky městského prostředí nejmladší generaci. Tvůrci a průvodci těchto aktivit jsou Ing. Kamila Budilová Mlejnková, Mgr. Tereza Peerová, Mgr. Gabriela Jeřábková a Ing. arch. Matěj Páral.

Památková edukace v podobě, v jaké ji realizujeme, se opírá o několik principů: autenticitu, interaktivitu a propojení s příběhy. S dětmi se setkáváme v autentickém prostředí historických lokalit a objektů, jsou tak v přímém kontaktu s památkami, které nepoznávají pouze z fotek, ale in situ. U vybraných staveb procházíme jejich interiéry, pracujeme s memoáry. Interaktivní prvky napomáhají tomu, že se žáci stávají aktivními účastníky procesu poznávání – procházejí ve skupinách konkrétní místa, řeší úkoly, zaznamenávají detaily, zkoušejí si praktické činnosti. Propojení s konkrétními příběhy pak dává historickým objektům lidský rozměr, díky němuž se děti mohou s minulostí lépe ztotožnit a snáze si zapamatovat i pro ně jinak nezáživná fakta. Věříme, že takový přístup by mohl představovat jednu z cest ke změně vnímání památkové péče coby záležitosti odborníků a zprostředkovat ji jako téma, které se týká nás všech. Programy **Krupka, hlavní město cínu**, **Procházka ulicí Winstona Churchilla** a **Ústecké procházky** ukázaly, že takový přístup může být atraktivní a přínosný, a věříme, že by se mohly stát inspirací pro další podobné projekty.

Program *Krupka, hlavní město cínu*

První z realizovaných programů byl zaměřen na hornické město Krupka, které je součástí Hornického regionu Erzgebirge/Krušnohoří zařazeného na seznam Světového

dědictví UNESCO. Cílem programu bylo přiblížit žákům základních škol historii města coby centra těžby cínu, význam hornické činnosti pro rozvoj regionu i samotný statut památky UNESCO. Program probíhal formou komentované prohlídky historického jádra města, během níž žáci pracovali s pracovními listy s úkoly zaměřenými na poznávání architektonických památek a života obyvatel horního města v období 16. a 17. století. Tajenka je na závěr zavedla na hrad Krupka, kde si vyzkoušeli praktickou aktivitu – rýžování pomocí rýžovacích pánví.

Součástí programu byl dvoudenní workshop věnovaný důlní činnosti v nejbližším okolí. Děti zde měly možnost seznámit se s technologiemi používanými při těžbě cínu v minulosti a s náročnou prací horníků. Při procházkách jsme měli možnost odhalovat stopy důlní činnosti přímo v terénu, prošli jsme naučnou stezku Po stopách horníků, navštívili štolu Starý Martin a po setmění kapli sv. Wolfganga, kde jsme dětem přiblížili náboženský život v hornických oblastech. Propojením historického poznání a praktických aktivit jsme se snažili podpořit nejen zájem o regionální historii, ale také pochopení významu a specifík hornických památek.

Program *Procházka ulicí Winstona Churchilla*

Druhý edukační program probíhal v ulici Winstona Churchilla v Ústí nad Labem, která v rámci města představuje zajímavý příklad lokality s (částečně) dochovanou hodnotnou a architektonicky rozmanitou vilovou zástavbou. Ta zde vznikala zejména díky místním podnikatelským elitám, které zbohatly díky rychle se rozvíjícímu průmyslu. Osudy jejich rodin jsou nedílnou součástí příběhu nejen této ulice, ale také celého města, potažmo regionu. Právě s nimi měl program žáky seznámit, a právě tento aspekt se pro děti ukázal jako mimořádně zajímavý; měly tak možnost spojit konkrétní architektonické objekty s lidskými osudy a lépe pochopit, jak se aktivity významných rodin propjaly do podoby města. Program zahrnoval také poznávání architektonických slohů, které v ulici dominují, jejich vzájemné srovnání a zkoumání detailů, které nám mnohdy unikají. Na konkrétních příkladech jsme prezentovali rozdíly mezi obnovou památkově chráněných objektů a ostatních budov, podněcovali jsme diskuze o nevhodných stavebních úpravách i celkovém působení lokality v rámci města. Součástí programu byla práce s pracovními listy, prostřednictvím kterých měli žáci ve skupině identifikovat jednotlivé budovy a jejich majitele. Oživení programu představovaly nepochybně návštěvy interiéru Knihovny Ústeckého kraje, kde bylo možné nahlédnout do někdejších soukromých prostor rodiny Weinmannů. Její interiéry jsou reprezentativní ukázkou různých druhů uměleckého řemesla, které tvoří nedílnou součást historizující architektury knihovny.

Práce s pracovními listy při prohlídce historického jádra Krupky. Foto: Tereza Peerová, červen 2024

Prohlídka štolý Starý Martin v Krupce. Foto: Matěj Páral, září 2024

Program Procházka ulicí Winstona Churchilla je primárně určen pro žáky 2. stupně ZŠ, ale je možné jej uzpůsobit i mladším dětem. Foto: Kamila Budilová Mlejnková, květen 2024

Poznávání architektonických slohů v ulici Winstona Churchilla. Foto: Kamila Budilová Mlejnková, květen 2024

Seznámení s nejvýznamnějšími památkami centra Ústí nad Labem. Foto: Gabriela Mühlfeitová, květen 2024

OBYVATELÉ KRUPKY SE DO 16. ŠTOLETÍ ZABÝVALI PŘEVÁŽNĚ TĚŽENÍM CÍNOVCE.
VE MĚSTĚ ALE NAŠLO UPLATNĚNÍ MNOHO JINÝCH ŘEMESLNÍKŮ .

ŠINDELÁŘ / ŠVEC / POHODNÝ NEBOLI RAS / KOLÁŘ / BRTNÍK / JIRCHÁŘ NEBOLI SMRAĐAŘ / ZBROJÍŘ / BEČVÁŘ

JDI K MOROVÉMU SLOUPU SE SOCHOU SV. FRANTIŠKA XAVERSKÉHO.

VE STÍNU ČERNÉ SMRTI

MOROVÉ SLOUPY SE STAVĚLY JAKO PODĚKOVÁNÍ ZA SKONČENÍ EPIDEMIE A ZPRAVIDLA I JAKO PROSBA O OCHRANU MÍSTA PŘED DALŠÍ EPIDEMIÍ MORU. TA SE V 17. STOLETÍ NEVYHNULA ANI KRUPCE.

POZORNĚ SI PROHLÉDNI MOROVÝ SLOUP ZE VŠECH STRAN.
POZNÁŠ PATRONKU HORNÍKŮ, KTERÁ JE NA SLOUPU VYOBRAZENA?

Ukázka pracovních listů programu
Krupka, hlavní město cínu.
Kamila Budilová Mlejnková,
Gabriela Jeřábková,
Tereza Peerová,
Magdaléna Gurská, 2024

V rámci Ústeckých procházek si žáci mohou v prostorách evangelického kostela vyzkoušet tamní akustiku nebo poslechnout varhany. Foto: Tereza Peerová, květen 2024

Program Ústecké procházky

Zatímco u starších žáků již lze pracovat s hlubší analýzou historických kontextů a kritickým přístupem k minulosti, u mladších dětí je nezbytné volit metody, které odpovídají jejich úrovni poznání a schopnosti vnímat předávané informace. Program *Ústecké procházky* zaměřený na žáky prvního stupně základních škol je koncipován jako interaktivní prohlídka širšího centra města, která propojuje historické a umělecké poznání s osobním prožitkem a aktivní participací dětí. Trasa Ústeckých procházek zahrnuje památky a zajímavosti, které ilustrují různé etapy

architektonického vývoje Ústí nad Labem (trojice slohově i liturgicky odlišných kostelů, monumentální mozaika, vilová a moderní architektura). Důležitou součástí programu je kreativní zastávka, při níž děti dostávají prostor k výtvarné interpretaci historických staveb. Nejde zde primárně o rozvoj kreslířských dovedností, ale především o pokus o hlubší vizuální vnímání architektury a jejích hodnot. Děti jsou vedeny k tomu, aby si všímaly klíčových znaků staveb, měřítka, tvarosloví fasád, oken a dalších architektonických prvků, které při běžném pohledu mnohdy nevnímají. Úspěch tohoto programu spočívá v jeho schopnosti propojení s osobním prožitkem. Památky v očích dětí nezůstávají vzdálenými a neuchopitelnými relikty minulosti, ale reálnými svědky dějin, s nimiž lze vstoupit do dialogu.

Jaký ohlas mají tyto programy?

Do edukačních programů se zapojilo téměř 250 žáků základních škol z Ústí nad Labem. Programy byly pozitivně hodnoceny samotnými žáky i jejich pedagogy. Děti ocenily především kombinaci práce v terénu, praktických aktivit a poutavých příběhů, které jim umožnily vnímat historii jako něco stále živého a uchopitelného. Pedagogové vyzdvihovali přínos těchto programů pro rozvoj kompetencí žáků v oblasti regionální historie, kulturního povědomí a prostorové představivosti. Program byl také vnímán jako zpestření a oživení výuky.

Dlouhodobý dopad těchto programů lze snad spatřovat v několika rovinách. První spočívá ve zvýšení povědomí o památkové péči a kulturním dědictví, což je klíčové pro budoucí generace, které budou dále rozhodovat o jeho ochraně. Druhou rovinou je prohlubování vztahu k místu, kde děti vyrůstají, a tím i k jejich lokální komunitě. Vracíme se tak k premise, že lidé mají tendenci chránit to, k čemu si vytvoří osobní vazbu. Třetí rovina se zaměřuje na rozvoj klíčových dovedností, jako je kritické myšlení, práce s informacemi a schopnost vnímat prostor kolem sebe v jeho celistvosti, včetně jeho kvalit a proměn v průběhu času.

MONUMENTORUM CUSTOS 2025/1
časopis pro památky severozápadních Čech
Ročník XVIII

Recenzovaný časopis pro kulturní dědictví, památkovou péči, archeologii a dějiny umění severozápadních Čech.

Vydává Univerzita Jana Evangelisty Purkyně
v Ústí nad Labem ve spolupráci s Národním památkovým ústavem, územním odborným pracovištěm
v Ústí nad Labem

Místo vydání: Ústí nad Labem
Číslo a datum vydání: 2025/1, 11/2025
Periodicita: 2x ročně

eISSN: 3029-8946 (elektronická verze)

Sídlo a IČ vydavatele:
Univerzita Jana Evangelisty Purkyně
Filozofická fakulta
Pasteurova 13
400 96 Ústí nad Labem
IČO: 44555601
tel.: 475 286 411
e-mail: sekretariat.ff@ujep.cz
www.ff.ujep.cz

Sídlo a IČ spolupracujících organizací:
Národní památkový ústav
územně odborné pracoviště v Ústí nad Labem
Podmokelská 1/15
400 07 Ústí nad Labem-Krásné Březno
IČO: 75032333

© Filozofická fakulta, Univerzita J. E. Purkyně
v Ústí nad Labem

© Národní památkový ústav, územní odborné
pracoviště v Ústí nad Labem

Pokyny pro autory:
<http://mc.ff.ujep.cz/prispevky/pro-autory>

Redakční rada:
prof. PhDr. Ing. Jan Royt, Ph.D., předseda
Mgr. Tomáš Brož
Dr. Konstantin Hermann
PhDr. Marian Hochel, Ph.D.
Mgr. Eliška Nová, Ph.D.
PhDr. Kamil Podroužek, Ph.D.
Dr. Michael Strobel
Mgr. Petra Svobodová, Ph.D.
Doc. PhDr. Martin Trefný, Ph.D.
PhDr. Věra Vostřelová, Ph.D.

Redakce: Lukáš Sláma
Překlad: Anna Kinovičová
Korektury: Vendula Leiblová
Grafická úprava a sazba: Petr Tomas

Uzávěrka čísla 2025/1 byla ke dni 31. 3. 2025

Obrázek na titulní straně: *Chlumec, kaple Nejsvětější Trojice, klenební malby, východní část. Foto: Vít Honys 2024*

UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM

Filozofická fakulta

NÁRODNÍ
PAMÁTKOVÝ
ÚSTAV

ÚZEMNÍ ODBORNÉ
PRACOVISŤE
V ÚSTÍ NAD LABEM